

[Fraenkel.]

af hinanden paa mange Hold. Det er ogsaa ofte ligefrem Erhvervsorganisationer, Andelselskaber, eller hvad De vil kalde det. De er, om jeg saa maa sige, den udvidede Familie, og de er den udvidede Familie navnlig i Forhold, hvor en Gildebroder kommer i Nød. Først træder Familien til, hvis der findes en Familie, og kan den ikke, eller findes der ingen, saa er Gildet forpligtet, og de, der slet ingen Familie har, eller som ikke hører til noget Gilde, fremmede f. Eks., de overlades til Kirken.

Jeg vender mig saa til den tredie Samfundstype, og som saadan kan jeg anføre Bysamfundet, saadan som det danner sig efter Korstogene, og som det i de fremskredne Byer staaer færdigt fra Midten af det 14de Aarhundrede, hvor Lavsvæsenet præger Styrelsen og Forholdene i Tiden lige op til Midten af det 16de Aarhundrede, efter hvilket det jo nok bliver ved, men hvor der alligevel kommer en Differentiering ind.

Forsørgelsen er i Lavssamfundets Blomstringstid, fra Midten af det 14de Aarhundrede til Midten af det 16de Aarhundrede, ordnet fuldstændig klart og fast over Ordningen af Erhvervslivet. Overfor den, der ikke kan forsørge sig selv, er først Familien forpligtet, som sædvanlig, derefter Lavet eller Gildet. Alt hvad der staaer udenfor disse Organisationer, henvises til Kirken. Kommer vi frem mod Slutningen af det 16de Aarhundrede og videre, har Lavet kulmineret, og i Forbindelse med denne Kulmination udskilles nu Svendeladen. Det differentierer ogsaa Forsørgelsespligten. Før hørte Svenden med til Lavet lige saa godt som Mesteren, men nu differentieres Lavet, og Ordenen, i hvilken man er forpligtet overfor Svenden, der kommer i Nød, er saa denne: først Familien naturligvis, derefter Svendeladen, det vil sige Svendenes Kasse; men hvis ikke Svendeladen kan, saa atter Mesterlavet — at alt dette er ordnet paa den Maade, lader sig let begrunde, men det vil jeg nu ikke spille Tiden med — kan ingen af disse, eller staaer han uden for det hele, saa igen Kirken.

Den næste Samfundstype, vi kan betragte, er Merkantilismens, som jo falder sammen med Absolutismens. I den bliver naturligvis Lavsorganisationerne staaende, men ved Siden af Haandværket skyder der nu Driftsformer frem, hvis Arbejdere ikke kan falde tilbage paa Lavene.

Her maa jeg erindre om Merkantilismens Erhvervspolitik. Jeg beder ærede Medlemmer se bort fra disse Ammestuehistorier om Merkantilismen, som er fortalt

af Mennesker, der ikke kender Merkantilismens Historie. Merkantilismen har haft meget daarlige Vilkaar nogle Steder. Den har været udøvet fuldstændig vanvittigt i Spanien, og det er navnlig dens første Periode, man holder sig til, naar man bedømmer Merkantilismen, og til vore egne daarlige Erfaringer. Og Merkantilismen har jo rundt omkring, hvor den altsaa ikke egnede sig, selvfølgelig ført til daarlige Erfaringer; og selv hvor den har ført til gode Erfaringer, har der — jeg havde nær sagt selvfølgelig — klæbet store Misbrug ved den.

Men man kan sige, at trods disse Misbrug, trods disse store Fejlgreb, er der Lande, og det er ingenlunde de mindste, f. Eks. Frankrig, England, Holland, Tyskland, hvor man virkelig kan eftervise Resultater, paa hvilke der leves den Dag i Dag. Vi maa altsaa betragte den i et af disse Lande. Jeg har her valgt Frankrig, og jeg vil da fremhæve, at dér var der dette sunde og rigtige i Merkantilismen, som bliver det sunde og rigtige i enhver Erhvervspolitik, der skal fortjene dette Navn, at det, man vilde, var Arbejde.

Man vilde have Folk beskæftiget, man vilde ogsaa have Penge ind i Landet. Jeg skal bevise det for Dem ved Udtalelser fra selve Tiden. Men man vilde ikke have Penge ind i Landet for at gemme dem i Strømpeskaffer, man vilde have dem ind i Landet for at sætte noget i Gang med dem. Man forudsatte altid økonomisk Ekspansion, det var det, man vilde, det var det, man stræbte efter. Jeg spørger ikke her, om Midlerne var de rigtige; det er, som allerede sagt, forskelligt fra Land til Land, men Forudsætningen for den merkantilistiske Politik var økonomisk Ekspansion.

Vi ser dette fuldkommen klart af et Dokument, som jeg har taget Afskrift af her, og som omhandler en Indberetning fra Tiden 1665—68, i den Tid altsaa, hvor en af de mest fremtrædende og fremragende Merkantilister var ledende Minister i Frankrig, nemlig Colbert. Dér sidder den venetianske Gesandt og iagttager Colberts Politik, og han sender en Skrivelse hjem til sit Land, som giver et Billede af denne Politik og dermed en udmærket Fremstilling af det, Merkantilismen og Colbert vilde, og denne skal jeg tillade mig at læse op for Dem.

Gesandten skriver saaledes:

„Hr. Colbert vil gøre Landet rigere end alle andre Lande, det skal frembringe Varer i Overflod, Kunst og alle Goder; selv skal det ikke behøve at indføre noget, medens det skal forsyne alle andre Stater med alt muligt. . . . Han forsømmer intet